

Bill
Bryson
Acasă
O ISTORIE
A VIETȚII PRIVATE

Traducere de Ciprian Șiulea

POLIROM
2023

Bill Bryson, *At Home: A Short History of Private Life*

First published in Great Britain in 2010 by Doubleday, an imprint of Transworld Publishers

Copyright © Bill Bryson 2010

Bill Bryson has asserted his right under the Copyright, Designs and Patents Act 1988 to be identified as the author of this work.

© 2012, 2017, 2023 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Neil McAllister / Alamy Stock Photo

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,

sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

BRYSON, BILL

Acasă: o istorie a vieții private / Bill Bryson; trad. de Ciprian Șitulea. – Iași: Polirom, 2023

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-973-46-9390-0

I. Șitulea, Ciprian (trad.)

39

Printed in ROMANIA

Cuprins

<i>Introducere</i>	13
Capitolul 1. <i>Anul</i>	19
Capitolul 2. <i>Cadrul</i>	37
Capitolul 3. <i>Holul</i>	50
Capitolul 4. <i>Bucătăria</i>	69
Capitolul 5. <i>Spălătorul de vase și cămara</i>	86
Capitolul 6. <i>Tabloul electric</i>	107
Capitolul 7. <i>Salonul</i>	128
Capitolul 8. <i>Sufrageria</i>	152
Capitolul 9. <i>Pivnița</i>	176
Capitolul 10. <i>Coridorul</i>	194
Capitolul 11. <i>Biroul</i>	215
Capitolul 12. <i>Grădina</i>	231
Capitolul 13. <i>Camera vineție</i>	257
Capitolul 14. <i>Scările</i>	276
Capitolul 15. <i>Dormitorul</i>	286
Capitolul 16. <i>Baia</i>	306
Capitolul 17. <i>Camera de toaletă</i>	332
Capitolul 18. <i>Camera copiilor</i>	356
Capitolul 19. <i>Podul</i>	380
<i>Bibliografie</i>	399
<i>Mulțumiri</i>	419
<i>Lista ilustrațiilor</i>	420
<i>Index</i>	421

Eiffel nu a fost un om orgolios, dar pentru următorul său mare proiect s-a asigurat că nimănui nu-i va scăpa din vedere rolul său în construcție, creînd ceva ce era doar schelet. Evenimentul care l-a făcut posibil a fost Expoziția de la Paris din 1889. Cum se obișnuiește cu aceste ocazii, organizatorii au dorit o lucrare centrală și au solicitat propuneri. Au fost depuse aproximativ o sută, inclusiv proiectul unei ghilotine de 900 de picioare înălțime, pentru comemorarea contribuției de neegalat a Franței la decapitare. Pentru mulți, aceasta era doar puțin mai absurdă decît propunerea cîștigătoare a lui Eiffel. Mulți parizieni nu vedeau rostul amplasării unui soi de sondă petrolieră enormă lipsită de utilitate în mijlocul orașului.

Turnul Eiffel nu era doar cea mai mare construcție propusă vreodată, ci și cel mai mare lucru complet inutil. Nu era un palat, o criptă sau un lăcaș de cult. Nici măcar nu comemora vreun erou căzut. Eiffel insista vitejește că turnul lui va avea numeroase aplicații practice – că va fi un excelent post de observație militar și că la nivelurile lui superioare se puteau face experimente aeronautice și meteorologice utile –, dar în cele din urmă pînă și el a recunoscut că, în principal, voia să îl construiască pur și simplu pentru plăcerea ușor ciudată de a face ceva cu adevărat enorm.

Mulți oameni îl detestau, mai ales artiștii și intelectualii. Un grup de personaje de vază printre care Alexandre Dumas, Emile Zola, Paul Verlaine și Guy de Maupassant au trimis o scrisoare lungă, destul de înflăcărată, prin care protestau împotriva „deflorării Parisului”, susținînd că, „atunci cînd străinii vor veni să vadă expoziția noastră, vor striga uluiți: «Poftim! Asta e atrocitatea pe care francezii au creat-o ca să ne facem o idee despre gustul lor mult trîmbițat!»”. Turnul Eiffel, continuau ei, era „invenția grotescă și mercenară a unui constructor de mașini”. Eiffel a acceptat insultele cu o nepăsare voioasă, arătînd doar că unul dintre semnatarii indignați ai petiției, arhitectul Charles Garnier, era de fapt membru în comisia care aprobase turnul de la bun început.

În stare finisată, Turnul Eiffel pare atît de unic și de desăvîrșit, atît de „nu ar putea fi altfel”, încît trebuie să ne amintim că e un ansamblu de o imensă complexitate, un traforaj din 18.000 de piese potrivite în mod complicat, care au putut fi puse laolaltă doar ca rezultat al unei minți sclipitoare. Să ne gîndim numai la primele 180 de picioare ale construcției, pînă la prima platformă – deja înălțimea unei clădiri cu cincisprezece etaje. Pînă la acea înălțime, picioarele se înclină abrupt spre interior, la un unghi de 54 de grade. În mod evident, s-ar prăbuși dacă nu ar fi fixate de platformă. La fel de evident, platforma nu ar putea sta fără cele patru picioare de dedesubt care o susțin. Piesele funcționează în mod desăvîrșit atunci cînd sînt puse laolaltă, dar *pînă* să fie puse împreună ele nu pot funcționa deloc. Astfel, prima provocare a lui Eiffel a fost să inventeze un anumit mod de a fixa cele

patru picioare enorm de înalte și de grele, fiecare tinzînd să cadă în interior; apoi, la momentul potrivit, să le poată poziționa, astfel încît toate patru să se îmbine exact în punctele potrivite pentru a susține o platformă mare și foarte grea. O aliniere incorectă de doar o zecime de grad ar fi deplasat orice picior cu o jumătate de metru – mult mai mult decît s-ar fi putut corecta fără dezasamblarea întregului și reluarea procesului. Eiffel a executat această operațiune delicată prin ancorarea fiecărui picior într-un container gigantic cu nisip, ca un picior într-o cizmă largă. Apoi, cînd lucrul la ele a fost terminat, picioarele au putut fi așezate în poziția lor prin scoaterea nisipului din cutii într-un mod atent controlat. Sistemul a funcționat perfect.

Însă acesta a fost doar începutul. Deasupra primei platforme se înălțau alte 800 de picioare de cadru de fier făcut din 15.000 de piese în majoritate mari și greu de manevrat, toate trebuind să fie aduse la locul lor la înălțimi care puneau tot mai multe dificultăți. În unele locuri, toleranțele erau de doar o zecime de milimetru. Unii observatori erau convinși că turnul nu își va putea susține propria greutate. Un profesor de matematică a umplut maldăre de hîrtie cu calcule febrile și a declarat că, atunci cînd turnul va ajunge la două treimi din înălțimea sa, picioarele se vor deplasa spre exterior și întregul se va prăbuși cu o furie răsunătoare, zdrobind cartierul de dedesubt. În realitate, Turnul Eiffel este destul de ușor, cu doar cele 9.500 de tone ale sale – pînă la urmă, e în cea mai mare parte aer – și a avut nevoie de fundații de doar șapte picioare adîncime care să îi susțină greutatea.

Proiectarea Turnului Eiffel a durat mai mult decît construirea lui. Ridicarea a durat ceva mai puțin de doi ani și s-a încadrat mai mult decît bine în buget. A fost nevoie de doar 130 de muncitori pe șantier și nici unul dintre ei nu a murit pe parcursul construcției – o realizare excepțională pentru un proiect atît de mare din epoca respectivă. Pînă la înălțarea clădirii Chrysler din New York în 1930, avea să fie cea mai înaltă construcție din lume. Deși la 1889 oțelul înlocuia deja fierul pretutindeni, Eiffel l-a respins deoarece lucrase dintotdeauna cu fier și nu se simțea în largul lui să lucreze cu oțel. Astfel, există o anumită ironie în ideea că cel mai mare edificiu din fier construit vreodată a fost și ultimul.

Turnul Eiffel a fost cea mai uimitoare, mai amplă și mai creativă construcție din lume în secolul al XIX-lea și, probabil, și cea mai măreață realizare în materie de structuri, dar nu a fost cea mai scumpă clădire a secolului și nici măcar a anului respectiv. Exact în momentul în care la Paris se înălța Turnul Eiffel, la 3.200 de kilometri distanță, la poalele Munților Apalași din Carolina de Nord se construia un edificiu și mai costisitor – o reședință privată la o scară grandioasă. Aceasta avea să necesite de două ori mai mult timp pentru finalizare decît Turnul Eiffel, avea să implice de patru ori mai

mulți muncitori și să coste de trei ori mai mult; era menită să fie locuită doar câteva luni pe an de un bărbat și mama sa. Numită Biltmore, era (și rămîne) cea mai mare casă privată construită vreodată în America de Nord. Nimic nu poate să spună mai mult despre transformarea economică a secolului al XIX-lea decît faptul că locuitorii Lumii Noi construiau case mai mari decît cele mai mari monumente ale Lumii Vechi.

În 1889, America se afla la mijlocul perioadei de autorăsfăț extrem cunoscută drept *Gilded Age*. Nu avea să mai existe niciodată o perioadă care să o egaleze. Între 1850 și 1900 fiecare indicator al bogăției, productivității și bunăstării a atins niveluri incredibil de mari în America. Populația țării s-a triplat în acest interval, dar bogăția ei a crescut de treisprezece ori. Producția de oțel a crescut de la 13.000 de tone anual la 11,3 milioane. Exporturile de produse din metal de toate tipurile – arme, șine, țevi, cazane, mașini de orice fel – au crescut de la 6 milioane de dolari la 120 de milioane de dolari. Numărul milionarilor, sub 20 în 1850, a ajuns la 40.000 la sfîrșitul secolului.

Europenii au privit ambițiile industriale ale Americii amuzați, apoi consternați și, în cele din urmă, îngrijorați. În Marea Britanie a apărut o Mișcare a Eficienței Naționale, cu scopul de a reînvia spiritul național care asigurase anterior superioritatea țării. Cărți cu titluri precum *The American Invaders* (*Invadatorii americani*) și *The 'American Commercial Invasion' of Europe* („*Invazia comercială americană*” în Europa) se vindeau imediat. Dar, de fapt, ceea ce vedeau europenii era doar începutul.

La începutul secolului XX, America producea deja mai mult oțel decît Germania și Marea Britanie împreună – o situație care cu o jumătate de secol în urmă ar fi fost de neconceput. Ceea ce îi irita mai ales pe europeni era că aproape toate progresele tehnologice din producția oțelului se înregistrează în Europa, dar America era cea care făcea oțelul. În 1901, J.P. Morgan a absorbit și a fuzionat o serie de companii mai mici cu puternica US Steel Corporation, cea mai mare întreprindere comercială pe care o văzuse lumea vreodată. Evaluată la 1,4 miliarde de dolari, ea valora mai mult decît tot pămîntul din Statele Unite de la vest de Mississippi și de două ori mai mult decît guvernul federal american, evaluat în funcție de veniturile sale anuale.

Succesul industrial al Americii a produs o serie de succese financiare magnifice: familiile Rockefeller, Morgan, Astor, Mellon, Morgan, Frick, Carnegie, Gould, du Pont, Belmont, Harriman, Huntington, Vanderbilt și multe altele se scaldau într-o bogăție dinastică de proporții practic inepuizabile. John D. Rockefeller cîștiga 1 miliard de dolari pe an, evaluat la valoarea dolarului de azi, și nu plătea nici un fel de impozit pe venit. Nimeni nu plătea, deoarece impozitul pe venit încă nu exista în America. Congresul a încercat să introducă un impozit pe venit de 2% pe cîștigurile de peste 4.000 de dolari în 1894, dar Curtea Supremă l-a respins drept neconstituțional. Impozitul pe

venit a devenit o parte obișnuită a vieții americane abia în 1914, iar între timp toți banii câștigați erau păstrați. Oamenii nu aveau să mai fie niciodată atât de bogați.

A cheltui toată această avere a devenit pentru mulți o ocupație mai mult sau mai puțin cu normă întreagă. Aproape tot ce făceau bogații Americii a căpătat o nuanță de disperare și vulgaritate. La o petrecere din New York, musafirii au găsit masa acoperită cu nisip și la fiecare loc câte o lopățiță de aur; la un semnal, au fost invitați să sape și să caute diamante și alte bijuterii scumpe îngropate în nisip. La o altă petrecere – poate cea mai absurdă organizată vreodată – câteva zeci de cai cu copitele învelite au fost aduși în sala de bal de la Sherry's, un restaurant mare și bine cotate, și plimbați în jurul meselor, astfel încât oaspeții îmbrăcați în costume de cowboy și de cowgirl să poată savura plăcerea nouă și sublim de inutilă de a lua masa călare într-o sală de bal din New York. Multe petreceri costau zeci de mii de dolari. Pe 26 martie 1883, doamna William K. Vanderbilt a depășit orice precedent dând o petrecere care a costat 250.000 de dolari, deși *The New York Times* a recunoscut în mod judicios că aceasta marca sfârșitul postului Paștelui. Ușor de impresionat la vremea respectivă, *The Times* a publicat un articol de 10.000 de cuvinte în care relata fără rețineri fiecare detaliu al evenimentului. Aceasta a fost petrecerea la care doamna Cornelius Vanderbilt a participat costumată în bec electric (probabil singura ocazie din viața ei în care ar fi putut să fie descrisă drept strălucitoare).

Mulți dintre noii îmbogățiți au călătorit în Europa și au început să cumpere opere de artă, mobilă și orice altceva putea fi împachetat în lăzi și transportat în țară. Henry Clay Folger, președintele companiei Standard Oil (și rudă îndepărtată a familiei Folger din domeniul afacerilor cu cafea), a început să colecționeze primele ediții ale operelor lui William Shakespeare, de obicei de la aristocrați strîmtorați, și, în cele din urmă, a achiziționat cam o treime din exemplarele rămase, care formează astăzi baza mării biblioteci Folger Shakespeare din Washington, DC. Mulți alții, precum Henry Clay Frick și Andrew Mellon, au acumulat mari colecții de artă, în timp ce alții pur și simplu au cumpărat la întâmplare, nici unul mai mult decât magnatul ziarelor William Randolph Hearst, care a achiziționat lucruri prețioase fără opreliști, avînd nevoie de două depozite în Brooklyn ca să le păstreze. Hearst și soția lui nu au fost, în mod evident, cei mai rafinați cumpărători: cînd el i-a spus că un castel galez pe care tocmai îl cumpărase era normand¹, se spune că ea a replicat: „Norman și mai cum?”

1. În limba engleză „Norman” înseamnă „normand”, fiind și prenume masculin (n. trad.).

Noii îmbogățiți au început să colecționeze nu numai artă și artefacte europene, ci chiar și europeni. În ultimul sfert al secolului al XIX-lea, a devenit la modă să găsești un aristocrat falimentar, cu care să îți măriți fiica. Nu mai puțin de cinci sute de tinere americane bogate au acceptat un astfel de aranjament. În aproape fiecare caz, evenimentul nu era atît o căsătorie, cît o tranzacție. May Goelet, care urma să moștenească 12,5 milioane de dolari, a fost curtată de căpitanul George Holford, care era bogat și avea trei case mari. „Din nefericire”, observa ea nostalgic într-o scrisoare către cei de acasă, „dragul de el nu are nici un titlu”. Așa că s-a căsătorit, în schimb, cu ducele de Roxburghe și drept urmare a avut o viață mizeră, dar un titlu excepțional. Pentru unele familii, căsătoria cu americance bogate nu era atît un obicei, cît un sindrom. Lordul Curzon s-a căsătorit cu două americance (pe rînd, desigur). Al optulea duce de Marlborough s-a căsătorit cu Lily Hammersley, o văduvă americană nu foarte atrăgătoare (un ziar o descria ca „o femeie prost îmbrăcată, cu mustață”), dar fabulos de bogată, în timp ce al nouălea duce s-a căsătorit cu Consuelo Vanderbilt, care era atrăgătoare și venea cu tot cu acțiuni la căile ferate în valoare de 4,2 milioane de dolari. Între timp, unchiul lui, lordul Randolph Churchill, s-a căsătorit cu americanca Jennie Jerome, care nu a adus familiei la fel de mulți bani, dar care l-a produs pe Winston Churchill. La începutul secolului XX, 10% dintre căsătoriile aristocraților englezi erau cu americance – o proporție extraordinară.

Acasă, noii bogați ai Americii construiau case la o scară grandioasă. Cei mai grandioși dintre toți erau membrii familiei Vanderbilt. Numai la New York au construit zece vile pe Fifth Avenue. Una avea 137 de camere, fiind una dintre cele mai mari reședințe de oraș construite vreodată. Dar aceștia aveau mai multe case asemănătoare unor palate în afara orașului, mai ales în Newport, în Rhode Island. În probabil singurul exemplu de ironie a celor extrem de bogați, ei își numeau reședințele din Newport „casele de la țară”. De fapt, aceste case erau atît de mari, încît pînă și servitorii aveau nevoie de servitori. Conțineau mulți acri de marmură, cele mai scilpitoare candelabre, tapițerii de mărimea unor terenuri de tenis, instalații sanitare lucrate din argint și aur masiv. S-a estimat că, dacă Breakers ar fi construită astăzi, ar costa jumătate de miliard de dolari – cam mult pentru o casă de vară. Ostentația acestor proprietăți a generat oprobriul, iar o comisie a Senatului a luat serios în considerare pentru o vreme introducerea unei legi care să limiteze suma pe care o putea cheltui o persoană pe o casă.

Arhitectul responsabil pentru multe dintre aceste construcții a fost Richard Morris Hunt. Hunt a crescut în Vermont, fiu al unui membru al Congresului, dar la 19 ani s-a dus la Paris și a devenit primul american care a studiat arhitectura la Ecole des Beaux Arts – de fapt, a fost primul american cu educație

formală ca arhitect. Era fermecător și atrăgător – „cel mai arătos american din Paris”, după părerea unui observator –, însă pînă în 1881, cînd avea binișor peste cincizeci de ani, cariera sa a fost prosperă și respectabilă, dar puțin cam banală. Caracteristică pentru proiectele sale a fost conceperea soclului Statuiei Libertății – o comandă lucrativă, dar nu neapărat care să creeze o reputație. Apoi i-a descoperit pe oamenii bogați. A descoperit, mai ales, familia Vanderbilt.

Familia Vanderbilt era cea mai bogată din America, cu un imperiu clădit pe căi ferate și transporturi de Cornelius Vanderbilt, „un bădăran necioplît și vulgar care mesteca tutun”, potrivit unuia dintre contemporanii săi. Cornelius Vanderbilt – „Comodorul”, cum îi plăcea să fie numit, deși nu era îndreptățit să poarte acest titlu – nu oferea prea mult în termeni de rafinament sau farmec intelectual, dar avea un talent absolut neobișnuit de a face bani*. La un moment dat, el controla personal 10% din toți banii aflați în circulație în Statele Unite. Membrii familiei Vanderbilt dețineau împreună aproximativ 32.000 de kilometri de cale ferată și mare parte din ce circula pe acestea, ceea ce le aducea mai mulți bani decît știau ei să cheltuie. Iar Richard Morris Hunt a devenit, cît se poate de delicat, omul care i-a ajutat să îi cheltuie. A construit pentru ei case de o măreție somptuoasă pe Fifth Avenue la New York, în Bar Harbour din Maine, în Long Island și Newport. Pînă și mausoleul familiei din Staten Island era, la 300.000 de dolari, la fel de costisitor ca multe reședințe supradimensionate. Oricare ar fi fost capriciile arhitectonice care le treceau prin minte, Hunt era gata să le satisfacă. Oliver Belmont, soțul Alvei Vanderbilt, era pasionat de cai. L-a pus pe Hunt să îi proiecteze o reședință cu cincizeci și două de camere, castelul Belcourt, în care tot parterul era pentru grajduri, astfel încît Belmont putea să intre cu trăsura direct în casă, pe porțile enorme de la intrare. Caii aveau staluri cu lambriuri din tec și cu accesorii din argint pur. Zona de locuit era deasupra.

În una dintre numeroasele reședințe Vanderbilt, o nișă pentru micul dejun a fost decorată cu un tablou de Rembrandt. La Breakers, o casă de jucărie a copiilor era mai mare și mai bine dotată decît casele adevărate ale multor oameni; avea pînă și sonerii conectate la casa principală, astfel încît servitorii să poată fi chemați atunci cînd copiii simțeau brusc nevoia unor gustări, aveau nevoie să li se lege un șiret sau sufereau vreo altă criză în

* Comodorul era familiar și cu slăbiciunile fierului pomenite în capitoul precedent. În 1838, un tren de pe calea ferată Camden and Amboy în care se afla a deraiat atunci cînd o osie s-a rupt, iar vagonul lui Vanderbilt a fost aruncat în josul unui rambleu de 30 de picioare. Doi pasageri au fost uciși. Vanderbilt a fost grav rănit, dar a supraviețuit. În tren se afla și fostul președinte John Quincy Adams, care nu a fost rănit.